

ΕΛΕΤΑΕΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΑΙΟΛΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Μέλος της WindEurope (πρώην EWEA) και του Global Wind Energy Council

Προς:

.....

.....

ΑΠ. ΕΛΕΤΑΕΝ: 2017/183

Αθήνα, 26 Οκτωβρίου 2017

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ

Οι εταιρείες ..... και ..... ζήτησαν από την Ελληνική Επιστημονική Ένωση Αιολικής Ενέργειας (ΕΛΕΤΑΕΝ) την παρούσα γνωμοδότηση στο πλαίσιο της υπ' αρ. .... αίτησης ακύρωσης της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας κλπ κατά του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και ήδη Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας ως και κατά α) της υπ' αρ. .... απόφασης του ανωτέρω Υπουργού με την οποία εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή και λειτουργία εντός του Δήμου ..... δύο ΑΣΠΗΕ στις θέσεις ..... και ..... συνολικής ισχύος ..... MW, β) της υπ' αρ. .... απόφασης του ανωτέρω Υπουργού με την οποία εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή και λειτουργία εντός του Δήμου ..... δύο αιολικών πάρκων ισχύος ..... MW και ..... MW στις θέσεις «.....» και «.....» και γ) κάθε άλλης συναφούς διοικητικής πράξης. Η ανωτέρω αίτηση φέρεται προς εκδίκαση ενώπιον του Ε' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά τη δικάσιμο της .....

Υπέρ του κύρους της πρώτης προσβαλλόμενης πράξης έχουν ασκήσει παρέμβαση οι εταιρείες φορείς του έργου.

Οι ανωτέρω εταιρείες έθεσαν στην ΕΛΕΤΑΕΝ τα εξής ερωτήματα:

ΕΛΕΤΑΕΝ

Δ/νση Γραμματείας : Λεωφ. Κηφισίας 306, Χαλάνδρι 15232 (Σίδερα), τηλ/fax. 2108081755
Δ/νση Προέδρου ΔΣ και Διοίκησης: Τύχης 2, Χαλάνδρι 15233, τηλ. 2106816803, fax. 2106816837
e-mail info@eletaen.gr web www.eletaen.gr

1. Με την παρ. 4 του άρθρου 9 του Ν.3851/2010 (ΦΕΚ 85Α) καταργήθηκε η περίπτωση ια΄ της παρ. 1 του άρθρου 6 του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464Β/2008). Απαιτείτο για την κατάργηση αυτή να ακολουθηθεί εκ νέου η διαδικασία της Στρατηγικής Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κατά την Οδηγία 2001/42/ΕΚ;
2. Είναι συγκρίσιμη η περίπτωση των αιολικών πάρκων που έχουν εγκατασταθεί στο νοτιότερο άκρο της Ισπανικής χερσονήσου, ήτοι στο στενό του Γιβραλτάρ (περιοχή Ταρίφα) αναφορικά με τις επιπτώσεις τους στην ορνιθοπανίδα, με την περίπτωση των αιολικών πάρκων που αναπτύσσουν οι εταιρείες ..... και ..... στην περιοχή της Μάνης;
3. Ποιος ο σκοπός και η κατεύθυνση που περιέχεται στο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τη χωροθέτηση αιολικών πάρκων σε περιοχές του δικτύου Natura 2000 «EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, EC, October 2010»;

Για την απάντηση των ανωτέρω ερωτημάτων οι ως άνω εταιρείες έθεσαν υπόψη μας:

- α) την υπ΄ αριθ. ....Αίτηση Ακυρώσεως της υπ΄ αριθ. .... Απόφασης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ), με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή και λειτουργία δύο (2) Αιολικών Σταθμών των εν λόγω εταιρειών συνολικής ισχύος ..... MW στην περιοχή της Μάνης,
- β) την υπ΄ αρ. οικ ..... Απόφαση ΕΠΟ (ΑΔΑ:.....)

Επίσης πραγματοποιήθηκε τεχνική συνάντηση με τα αρμόδια στελέχη των εταιρειών για την παροχή διευκρινήσεων και επιμέρους πληροφοριών.

Η αίτηση ακύρωσης, πέραν των λόγων ακύρωσης που αφορούν αμιγώς το συγκεκριμένο έργο, με τον πρώτο ιδίως λόγο ακύρωσης θέτει ένα ζήτημα ευρύτερης σημασίας. Ισχυρίζεται ειδικότερα ότι η κατάργηση της περίπτωσης ια΄ της παρ. 1 του άρθρου 6 του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464Β/2008) με την παρ. 4 του άρθρου 9 του Ν. 3851/2010 περί της οποίας θα γίνει αναλυτικά λόγος παρακάτω, είναι αντίθετη

προς την **Οδηγία 2001/42/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (L 197) και ότι συνεπώς αυτή είναι ανίσχυρη, ώστε η κρίση περί της νομιμότητας των προσβαλλόμενων πράξεων να λάβει υπόψη τη συγκεκριμένη διάταξη του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΦΕΚ Β΄ 2464), όπως ίσχυε πριν από τη θέση σε ισχύ του ανωτέρω νόμου. Το ζήτημα έχει πράγματι ευρύτερη και μείζονα σημασία τόσο νομική, όσο και πρακτική. Νομική διότι προφανώς η κατάφαση του λόγου ακύρωσης και εν γένει του σχετικού ισχυρισμού θα θέσει ζήτημα συμφωνίας διάταξης τυπικού νόμου προς το ενωσιακό δίκαιο. Πρακτική, διότι η συγκεκριμένη διάταξη του Ν. 3851/2010 επέτρεψε, μαζί με άλλες, την πλήρη ενεργοποίηση του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ.

Περαιτέρω, η αίτηση ακύρωσης περιέχει αναφορές στα θέματα που τίγονται στο 2^ο και 3^ο ερώτημα τα οποία επίσης έχουν ευρύτερη σημασία.

Αντιλαμβανόμενες την ευρύτερη σημασία των ζητημάτων που θέτει η υπό κρίση διαφορά, οι παρεμβαίνουσες εταιρείες απευθύνθηκαν στην ΕΛΕΤΑΕΝ, προκειμένου για τη διατύπωση επιστημονικής θέσης, στο πλαίσιο των καταστατικών σκοπών του σωματείου, για τα αναφερόμενα ζητήματα.

Η Ελληνική Επιστημονική Ένωση Αιολικής Ενέργειας (ΕΛΕΤΑΕΝ) αποτελεί σωματείο το καταστατικό του οποίου εγκρίθηκε με την υπ' αρ. 3424/1990 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, έχει δε καταχωρηθεί στο Βιβλίο Σωματείων του Πρωτοδικείου αυτού με αριθμό 17624. Το Καταστατικό της ΕΛΕΤΑΕΝ έχει τροποποιηθεί και η τροποποίηση έχει εγκριθεί με την υπ' αρ. 6605/2006 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Καταστατικού, στους σκοπούς της ΕΛΕΤΑΕΝ περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων και «η διάδοση της χρήσεως των Αιολικών Συστημάτων ή μονάδων σε εθνικό επίπεδο», για την επίτευξη δε των σκοπών της η ΕΛΕΤΑΕΝ χρησιμοποιεί κάθε πρόσφορο μέσο περιλαμβανομένης της επιστημονικής ανάλυσης ζητημάτων ευρύτερης σημασίας που ανακύπτουν κατά την ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας. Την παρούσα απάντηση επιμελήθηκαν ο κ. Παναγιώτης Παπασταματίου, Διδάκτωρ Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Γενικός Διευθυντής ΕΛΕΤΑΕΝ, ο

κ. Ανδρέας Βλαμάκης, Περιβαλλοντολόγος, μέλος της ΕΛΕΤΑΕΝ (ειδικότερα για τα ερωτήματα 2 και 3), και ο κ. Μανόλης Βελεγράκης, Δικηγόρος Α.Π. - Διδάκτωρ Νομικής, μέλος της ΕΛΕΤΑΕΝ (για το ερώτημα 1), ενώ συνεισέφεραν και άλλα μέλη της ΕΛΕΤΑΕΝ αξιοποιώντας την εξειδικευμένη επιστημονική γνώση και εκτεταμένη εμπειρία τους σχετικά με το αντικείμενο της αιολικής ενέργειας και το αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο.

Απάντηση στο 1^ο Ερώτημα

---

1. Με το άρθρο 9 παρ. 4 του Ν. 3851/2010 καταργήθηκε –μεταξύ άλλων- η περίπτωση ια΄ της παρ. 1 του άρθρου 6 του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ (ΕΧΠ-ΑΠΕ). Το άρθρο 6 του ΕΧΠ-ΑΠΕ προσδιορίζει τις περιοχές αποκλεισμού και τις ζώνες ασυμβατότητας για τις μονάδες ηλεκτροπαραγωγής από αιολική ενέργεια. Η περ. ια΄, που καταργήθηκε με την επίμαχη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 4 του Ν. 3851/2010, ορίζει ότι αποκλείεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων εντός «*άλλων περιοχών ή ζωνών που υπάγονται σήμερα σε ειδικό καθεστώς χρήσεων γης, βάσει του οποίου δεν επιτρέπεται η χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων και για όσο χρόνο ισχύουν*».

2. Η αίτηση ακύρωσης προβάλλει ότι με την επίμαχη διάταξη του Ν. 3851/2010 ετέθη εκποδών το από 20.9.1993 Προεδρικό Διάταγμα «Καθορισμός Χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δομήσεως στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές των επαρχιών Γυθείου και Οιτύλου του Νομού Λακωνίας (Λακωνικής Μάνης)» (ΦΕΚ Δ΄ 1218). Αν και η εξέταση του εν λόγω Διατάγματος δεν έχει σχέση με το ερώτημα που απευθύνθηκε στην ΕΛΕΤΑΕΝ, επισημαίνεται ότι κατά το χρόνο έκδοσης του Διατάγματος αυτού η παραγωγική δραστηριότητα της ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ δεν είχε αναπτυχθεί και δεν είχε καν αυτοτελή νομική αντιμετώπιση, αλλά εντασσόταν στη βιομηχανική δραστηριότητα και μάλιστα στη βιομηχανική δραστηριότητα της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού Α.Ε. Μόνον με το Ν. 2244/1994, αναγνωρίστηκε η έννοια του ανεξάρτητου παραγωγού ΑΠΕ και τέθηκαν, το πρώτον, προϋποθέσεις αδειοδότησης, έκδοση άδειας λειτουργίας και εγκατάστασης, ήτοι σύστημα αδειοδοτικό ανάλογο προς

τις μεταποιητικές μονάδες, ενώ η δραστηριότητα αυτή ετέθη υπό τον Υπουργό Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας.

3. Σε σχέση με την ανάγκη προηγούμενης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για τη θέση σε ισχύ της εξεταζόμενης διάταξης του του Ν. 3851/2010 λεκτέα τα ακόλουθα:

4. Με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (L 197) καθιερώθηκε η υποχρέωση προηγούμενης εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, τα οποία τεκμαίρεται ότι έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, προκειμένου να διασφαλισθεί υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος μέσω της ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών ζητημάτων στην προετοιμασία και θέσπιση σχεδίων και προγραμμάτων με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.

5. Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας καθορίζεται στο άρθρο 3 ως εξής: «1. Πραγματοποιείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, σύμφωνα με τα άρθρα 4 έως 9, για σχέδια και προγράμματα που αναφέρονται στις παραγράφους 2 έως 4, και τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. 2. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, πραγματοποιείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για όλα τα σχέδια και προγράμματα: α) τα οποία εκπονούνται για τη γεωργία, δασοπονία, αλιεία, ενέργεια, βιομηχανία, μεταφορές, διαχείριση αποβλήτων, διαχείριση υδάτινων πόρων, τηλεπικοινωνίες, τουρισμό, χωροταξία ή χρήση του εδάφους και τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, ή β) για τα οποία, λόγω των συνεπειών που ενδέχεται να έχουν σε ορισμένους τόπους, απαιτείται εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σύμφωνα με τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. 3. Τα αναφερόμενα στην παράγραφο 2 σχέδια και προγράμματα που καθορίζουν τη χρήση μικρών περιοχών σε τοπικό επίπεδο και οι ήσσονες τροποποιήσεις των αναφερόμενων στην παράγραφο 2 σχεδίων και προγραμμάτων υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων μόνον όταν τα κράτη μέλη αποφασίζουν ότι ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. 4. Τα κράτη μέλη αποφασίζουν εάν τα σχέδια και προγράμματα, πλην των αναφερόμενων

στην παράγραφο 2, τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων, ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. 5. ...».

6. Περαιτέρω, στο άρθρο 4 της Οδηγίας ορίζεται ότι: «1. Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αναφέρονται στο άρθρο 3 πραγματοποιείται κατά την εκπόνηση ενός σχεδίου ή προγράμματος και πριν από την έγκρισή του ή την έναρξη της σχετικής νομοθετικής διαδικασίας. 2. Οι απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας είτε ενσωματώνονται στις υφιστάμενες διαδικασίες στα κράτη μέλη για την έγκριση σχεδίων και προγραμμάτων είτε συμπεριλαμβάνονται σε διαδικασίες που θεσπίζονται για τη συμμόρφωση προς την παρούσα οδηγία. 3. Όταν τα σχέδια και προγράμματα αποτελούν μέρος ενός ιεραρχημένου συνόλου, τα κράτη μέλη, προκειμένου να αποφύγουν την επανάληψη της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι η εκτίμηση θα γίνει, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, σε διάφορα επίπεδα του ιεραρχημένου συνόλου. Με σκοπό, μεταξύ άλλων, να αποφύγουν την επανάληψη της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το άρθρο 5 παράγραφοι 2 και 3», στο άρθρο 5 ότι: «1. ... 2. Η περιβαλλοντική μελέτη που εκπονείται σύμφωνα με την παράγραφο 1 περιλαμβάνει τις πληροφορίες που ευλόγως μπορεί να απαιτηθούν λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες γνώσεις και μεθόδους εκτίμησης, το περιεχόμενο και το επίπεδο λεπτομερειών στο σχέδιο ή το πρόγραμμα, το στάδιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεως και το βαθμό στον οποίο ορισμένα θέματα αξιολογούνται καλύτερα σε διαφορετικά επίπεδα της εν λόγω διαδικασίας ώστε να αποφεύγεται η επανάληψη της εκτίμησης. 3. Κάθε σχετική διαθέσιμη πληροφορία όσον αφορά τις επιπτώσεις των σχεδίων και προγραμμάτων στο περιβάλλον, η οποία προήλθε από κάποιο άλλο επίπεδο λήψης αποφάσεων ή από άλλη κοινοτική νομοθεσία, μπορεί να χρησιμοποιείται για την παροχή των πληροφοριών που περιέχονται στο παράρτημα Ι. 4. ...» και στο άρθρο 11 ότι: «1. Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η οποία διεξάγεται βάσει της παρούσας οδηγίας, δεν θίγει οποιεσδήποτε απαιτήσεις της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ ούτε οποιεσδήποτε άλλες απαιτήσεις του κοινοτικού δικαίου. 2. Όσον αφορά σχέδια και προγράμματα για τα οποία η υποχρέωση διεξαγωγής εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων απορρέει ταυτοχρόνως από την παρούσα οδηγία και από άλλες διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν

συντονισμένες ή κοινές διαδικασίες οι οποίες πληρούν τις απαιτήσεις της σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αποφεύγεται η επανάληψη των εκτιμήσεων. 3. ...».

7. Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου μεταφέρθηκε στην Ελληνική έννομη τάξη με την 107017/2006 κοινή υπουργική απόφαση (ΦΕΚ Β' 1225), στο άρθρο 3 παρ. 1 περ. α' της οποίας, σε συνδυασμό με το Παράρτημα Ι του άρθρου 11, επιβάλλεται υποχρέωση διενέργειας «στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης» για τις περιπτώσεις σχεδίων και προγραμμάτων, τα οποία ενδέχεται να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον και αφορούν, μεταξύ άλλων, στον πολεοδομικό ή χωροταξικό σχεδιασμό ή χρήσεις γης, και τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για την έκδοση αδειών για έργα και δραστηριότητες της πρώτης κατηγορίας, υποκατηγοριών 1 και 2, του Παραρτήματος Ι (πίνακες 1-10) της Κ.Υ.Α. 15393/2332/2002 (Β' 1022) ενώ για άλλες περιπτώσεις σχεδίων και προγραμμάτων, μεταξύ των οποίων τα σχέδια ή προγράμματα που καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων και δραστηριοτήτων των υποκατηγοριών 1 και 2, του Παραρτήματος Ι (πίνακες 1-10) της προαναφερόμενης Κ.Υ.Α. 15393/2332/2002, προβλέπεται, στο άρθρο 3 παρ. 2, σε συνδυασμό με το Παράρτημα ΙΙ του άρθρου 11, η διενέργεια περιβαλλοντικού προελέγχου, προκειμένου να κριθεί εάν αυτά, στη συγκεκριμένη περίπτωση, συνεπάγονται σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον και, κατ' ακολουθίαν, εάν απαιτείται να τηρηθεί η διαδικασία της «στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης».

8. Πρόσφατα απαντώντας σε προδικαστικό ερώτημα του Συμβουλίου της Επικρατείας, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-473/14, 10 Σεπτεμβρίου 2015, Δήμος Κρωπίας), αποφάνθηκε ως εξής: Τα άρθρα 2, στοιχείο α', και 3, παράγραφος 2, στοιχείο α', της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, έχουν την έννοια ότι για την έκδοση πράξεως εμπεριέχουσας σχέδιο ή πρόγραμμα σχετικό με τη χωροταξική οργάνωση και τις χρήσεις γης και εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2001/42, με το οποίο τροποποιείται προϋφιστάμενο σχέδιο ή πρόγραμμα, δεν χωρεί απαλλαγή από την υποχρέωση

πραγματοποιήσεως εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων βάσει της Οδηγίας αυτής, για τον λόγο ότι η πράξη αυτή εξειδικεύει και υλοποιεί ρυθμιστικό σχέδιο θεσπισθέν με ιεραρχικώς υπερκείμενη πράξη το οποίο δεν είχε υποβληθεί σε τέτοια περιβαλλοντική εκτίμηση. Η υπό κρίση περίπτωση δεν εμπίπτει στο άμεσο αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος που υπέβαλε το ΣτΕ και επακολούθησε η πρόσφατη ΣτΕ Ολ. 2355/2017.

9. Αντιθέτως, επιρροή στην εκτίμηση της υπό κρίση υπόθεσης έχει η σκέψη 42 της προγενέστερης απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 22 Μαρτίου 2012, Inter-Environment Bruxelles κ.λπ.C-567/10. Το ΔΕΕ έκρινε ότι, κατ' αρχήν, οι σκοποί της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ και η ανάγκη να διασφαλισθεί η πρακτική αποτελεσματικότητά της δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο να γίνει δεκτό ότι πράξη με την οποία καταργείται εν όλω ή εν μέρει σχέδιο ή πρόγραμμα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας αυτής εξαιρείται από το εν λόγω πεδίο εφαρμογής, εφ' όσον η καταργηθείσα πράξη εντάσσεται σε ιεραρχία πράξεων χωροταξικού χαρακτήρα, καθ' όσον οι πράξεις αυτές (εννοείται πράξεις χωροταξικού χαρακτήρα) προβλέπουν αρκούντως ακριβείς κανόνες χρήσεως γης, έχουν αποτελέσει οι ίδιες αντικείμενο εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους και μπορεί ευλόγως να γίνει δεκτό ότι τα συμφέροντα που επιδιώκει να προασπίσει η Οδηγία 2001/42/ΕΚ έχουν ληφθεί επαρκώς υπόψη στο πλαίσιο αυτό. Σε αυτή τη σκέψη και κρίση εμπίπτει η υπό κρίση περίπτωση, καθώς εξετάζεται η συμφωνία προς το κοινοτικό δίκαιο διάταξης καταργητικής, από την οποία δεν καταλείπεται χωροταξικό κενό αλλά αντιθέτως καλούνται σε εφαρμογή οι αρκούντως ακριβείς και έχοντες αποτελέσει αντικείμενο στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης διατάξεις του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ. Πρέπει εξάλλου να ληφθεί υπόψη ότι η συγκεκριμένη διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 9 του Ν. 3851/2010 δεν έρχεται να ανατρέψει ή, με άλλα λόγια, δεν είναι αντίρροπη προς τις χωροταξικές επιλογές του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ ως προς την σχέση προς τον υποκείμενο σχεδιασμό. Στην ουσία η ίδια επίμαχη διάταξη είναι σύμφωνη και στην πραγματικότητα υλοποιεί βασική επιλογή του Ν. 2742/1999 για την ιεραρχία μεταξύ επιπέδων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού (νόμος εκτελεστικός της διάταξης του άρθρου 24 του Συντάγματος). Όπως έχει κριθεί (ΣτΕ 1421/2013), με το Ν. 2742/1999 καθιερώνεται σύστημα ιεράρχησης

μεταξύ των διαφόρων επιπέδων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, σύμφωνα με το οποίο το γενικό χωροταξικό πλαίσιο, με το οποίο προσδιορίζονται οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου, αποτελεί τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επί μέρους αναπτυξιακών πολιτικών και προγραμμάτων, που περιλαμβάνονται στα ειδικά και στα περιφερειακά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού.

10. Η απόφαση ΣτΕ 1421/2013 έχει περαιτέρω την εξής σημασία. Το Δικαστήριο στήριξε ορισμένες σκέψεις του (6, 19) στις διατάξεις του άρθρου 9 Ν. 3851/2010 που θεσπίστηκαν *«με σκοπό την αποσαφήνιση των σχέσεων μεταξύ του ειδικού χωροταξικού σχεδίου και των λοιπών σχεδίων και μέσων χωροταξικού σχεδιασμού, περιλαμβανομένων των ρυθμιστικών και γενικών πολεοδομικών σχεδίων ή άλλων σχεδίων χρήσεων γης...»* (σκέψη 19, ΣτΕ 1421/2013).

11. Την αποσαφήνιση αυτής ακριβώς της ιεραρχικής σχέσης θεράπευσε η κατάργηση της περίπτωσης ια' του άρθρου 6 του ΕΧΠ -ΑΠΕ, χωρίς την οποία (κατάργηση) διαφαινόταν ο κίνδυνος να υπάρξουν περιπτώσεις που το ΕΧΠ-ΑΠΕ θα παρέμενε ανεφάρμοστο δια της επί της ουσίας αυτοαναίρεσής του. Πρόκειται δηλαδή περί της διόρθωσης ενός σφάλματος και ως τέτοιο το αντιμετώπισε ο νομοθέτης σπεύδοντας να το αντιμετωπίσει σε σύντομο σχετικό διάστημα μετά τη θέσπιση σε ισχύ του ΕΧΠ -ΑΠΕ.

Αυτό άλλωστε εξηγείται με σαφήνεια στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 3851/2010 όπου τεκμηριώνεται ότι η επίμαχη διάταξη τέθηκε επειδή *«η ύπαρξή της οδηγούσε σε αυτοαναίρεση του ίδιου του Χωροταξικού, αφού επέτρεπε αποκλίσεις, επαγόμενες ουσιαστική κατάργηση των κατευθύνσεών του, με βάση παλαιότερες ρυθμίσεις χρήσεων γης που δεν είχαν λάβει υπόψη του τις ΑΠΕ»*.

12. Υπογραμμίζεται περαιτέρω ότι, όπως ρητώς προκύπτει από την εγκριθείσα ΣΜΠΕ, κατά την στρατηγική εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του ΕΧΠ-ΑΠΕ λήφθηκε υπόψη η υποχρέωση των τυχόντων υποκείμενων ειδικών καθεστώτων χρήσεων γης να μη δημιουργούν *«παρερμηνείες, αντιφάσεις ή αντιθέσεις προς τις κατευθύνσεις*

του Ειδικού Πλαισίου» (σελ. 51, ΣΜΠΕ). Ειδικότερα, η στρατηγική εκτίμηση των επιπτώσεων του ΕΧΠ-ΑΠΕ διενεργήθηκε με τη θεώρηση ότι δεν υφίστανται τέτοια ειδικά καθεστώτα χρήσεων γης, η θεώρηση δε αυτή της ΣΜΠΕ δεν επηρεάζεται και δεν σχετίζεται με το ότι δεν είχε προηγηθεί στην πράξη η κατά νόμο τροποποίηση των καθεστώτων αυτών, αφού έλαβε ως δεδομένη την υποχρέωση για αυτή την τροποποίηση στο πλαίσιο του συστήματος ιεράρχησης που είχε εισάγει ο Ν. 2742/1999. Άλλωστε, πουθενά στο κείμενο της ΣΜΠΕ δεν υφίσταται διαφορετική αναφορά ή περιορισμός ή κριτήριο που να εδράζεται στην, ακολούθως καταργηθείσα δια του Ν. 3851/2010, περίπτωση ια' του άρθρου 6 του ΕΧΠ-ΑΠΕ.

Συνάγεται λοιπόν ότι ακόμα και εάν είχε από της θεσπίσεως του ΕΧΠ-ΑΠΕ παραλειφθεί η περίπτωση ια' του άρθρου 6 από το περιεχόμενό του, τούτο ουδόλως θα μετέβαλε το περιεχόμενο, την αξιολόγηση και τα πορίσματα της εγκριθείσας ΣΜΠΕ.

13. Υπό το φως των παραπάνω σκέψεων πρέπει να ερμηνευθεί η διάταξη του άρθρου δεύτερου παρ. 1 του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου ΑΠΕ σύμφωνα με την οποία «*τυχόν αναθεώρηση ή (μείζων) τροποποίηση του Ειδικού Πλαισίου σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 7 παρ. 5 του Ν. 2742/1999, συνεπάγεται την υποχρέωση πραγματοποίησης νέας διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης*». Η διάταξη ρυθμίζει και επιβάλλει νέα ΣΜΠΕ επί τροποποίησης και μάλιστα μείζονος, του Χωροταξικού με συγκεκριμένη διαδικασία προβλεπόμενη στο άρθρο 7 παρ. 5 του Ν. 2742/1999. Από τα προλεχθέντα, είναι φανερό ότι η παρ. 4 του αρ. 9 του Ν.3851/2010 δεν αφορά καμία μείζονα τροποποίηση αλλά πρόκειται για μια διαχειριστικού τύπου διευθέτηση ώστε να αποκλειστεί η αυτοαναίρεση του ΕΧΠ -ΑΠΕ και αποσαφηνιστεί η σχέση ιεραρχίας του προς κατώτερα σχέδια.

14. Περαιτέρω, η κατ' αυτό τον τρόπο κατάργηση της περίπτωσης ια' του άρθρου 6 του ΕΧΠ-ΑΠΕ συνάδει με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ η οποία, όπως προαναφέρθηκε, καταλείπει, στην παρ. 3 του άρθρου 3 αυτής, στα κράτη μέλη να αποφασίσουν εάν ήσσονες τροποποιήσεις των αναφερόμενων στην παράγραφο 2 σχεδίων και προγραμμάτων ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον οπότε θα πρέπει να υποβάλλονται σε στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Τέλος δε, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, εφόσον η επίμαχη διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 9 του Ν. 3851/2010 είναι σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο, κατά τα ανωτέρω, δεν τίθεται προφανώς ζήτημα αντίθεσής της προς την ανωτέρω διάταξη του Χωροταξικού, ενόψει της υπεροχής του τυπικού νόμου στην ιεραρχία των κανόνων του δικαίου έναντι των κανονιστικών πράξεων της Διοίκησης (βλ. ιδίως άρθρα 1, 25 και 43 του Συντάγματος).

15. Επομένως η απάντηση που χωρεί στο πρώτο ερώτημα είναι ότι για την κατάργηση της περίπτωσης ια' του άρθρου 6 του ΕΧΠ -ΑΠΕ δια της παρ. 4 του άρθρου 9 του Ν. 3851/2010, δεν απαιτείτο να ακολουθηθεί η διαδικασία της Στρατηγικής Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κατά την Οδηγία 2001/42/ΕΚ.

16. Με τις ανωτέρω σκέψεις φρονούμε ότι η προβαλλόμενη αιτίαση είναι αβάσιμη.

Απάντηση στο 2^ο Ερώτημα

---

17. Ένας από τους λόγους ακύρωσης της ΑΕΠΟ των Έργων («3^{ος} Λόγος Ακύρωσης»¹) που προβάλλεται στην Αίτηση Ακύρωσης είναι η υποτιθέμενη μη δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων στην ορνιθοπανίδα της Ζώνης Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) GR2540008 «Νότια Μάνη», εντός της οποίας χωροθετούνται τα Έργα.

18. Ένας από τους προβαλλόμενους ισχυρισμούς για το θέμα αυτό είναι ότι τα μέτρα μετριασμού των επιπτώσεων στην ορνιθοπανίδα που έχει προβλέψει η εταιρεία των Έργων, εν προκειμένω η τοποθέτηση αυτοματοποιημένου συστήματος παύσης ανεμογεννητριών, είναι ανεπαρκής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στην ορνιθοπανίδα της περιοχής. Προς ενίσχυση αυτού του ισχυρισμού, αναφέρεται το παράδειγμα τοποθέτησης τέτοιου συστήματος σε αιολικά πάρκα στο στενό του Γιβραλτάρ (περιοχή Ταρίφα), όπου σύμφωνα με την αίτηση ακύρωσης υπήρξε μείωση

---

¹ Στην αίτηση ακύρωσης, αναφέρεται ως 2ος Λόγος Ακύρωσης, προφανώς εκ παραδρομής αφού προηγείται άλλος «2ος Λόγος Ακύρωσης».

των θανατηφόρων προσκρούσεων κατά 48% με βάση την οποία συμπεραίνεται ότι «το αυτοματοποιημένο αυτό σύστημα αποτελεί μέτρο περιορισμένης μείωσης» (βλ. σελ. 111, παρ.β Αίτησης). Προχωρά δε η αίτηση σε ένα λογικό άλμα υποστηρίζοντας ότι «αν θανατωθούν λόγω πρόσκρουσης 2 από τα 4 ζεύγη αετογερακίνας θα επέλθει μείωση κατά 50% του ευρωπαϊκού πληθυσμού του είδους οπότε τα περί περιορισμού των επιπτώσεων συνιστούν απλώς ευχολόγιο» (βλ. σελ.112, παρ. ε Αίτησης).

19. Καταρχάς υπογραμμίζεται ότι τα 4 ζεύγη αετογερακίνας που αναπαράγονται στην περιοχή (εάν αυτό είναι ακριβές δεδομένου ότι η παρούσα γνώμη δεν εξετάζει τέτοια ζητήματα) προφανώς δεν αποτελούν το 100% του ευρωπαϊκού πληθυσμού του είδους (διαφορετικά θα επρόκειτο για το πιο σπάνιο είδος σε επίπεδο Ε.Ε.). Υπογραμμίζεται ότι σε άλλο σημείο της αίτησης ακύρωσης αναφέρεται το αληθές, ήτοι ότι η αετογερακίνα θεωρήθηκε είδος χαρακτηρισμού για την ΖΕΠ επειδή ο Ελληνικός πληθυσμός του είδους (και όχι μόνο αυτός στη Μάνη) υπερβαίνει το 1% του αναπαραγώμενου πληθυσμού στην Ε.Ε.² (σελ.85 αίτησης). Συγκεκριμένα, ο Ελληνικός πληθυσμός του είδους φέρεται να ανέρχεται σε 200-300 ζεύγη και το νούμερο αυτό αποτελεί το 2% του ευρωπαϊκού πληθυσμού του είδους³. Ως εκ τούτου, τα 4 ζεύγη της αετογερακίνας στη Μάνη αποτελούν μόλις το 0,03 - 0,04% του ευρωπαϊκού πληθυσμού του είδους.

20. Σε κάθε περίπτωση τα ανωτέρω επιχειρήματα προβάλλονται αλυσιτελώς ή ασαφώς για τους ακόλουθους σημαντικούς λόγους:

- i) Η περίπτωση των αιολικών πάρκων στην περιοχή του Γιβραλτάρ δεν έχει καμία σχέση με τα εξεταζόμενα αιολικά πάρκα στην περιοχή της Μάνης και γενικότερα με κανένα εν λειτουργία ή υπό ανάπτυξη ώριμο αιολικό πάρκο στην Ελλάδα –για λόγους που θα

---

² Πρόκειται για ένα από τα κριτήρια που έχουν θεσπιστεί διεθνώς για τον καθορισμό ενός είδους ορνιθοπανίδας, ως είδος χαρακτηρισμού μιας ΖΕΠ.

³ Βλ. «Το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας, Λεγάκης, Α. & Μαραγκού, Π., Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία, 2009» & «Κομηνός Θ., Καστρίτης Θ. (2009). Σχέδιο δράσης για τη Ζώνη Ειδικής Προστασίας «GR2540008 Νότια Μάνη». Στο: Δημαλέξης, Α. Μπούσμπουρας, Δ., Καστρίτης, Θ., Μανωλόπουλος Α. και Sarania V. (Συντονιστές Έκδοσης). Τελική αναφορά προγράμματος επαναξιολόγησης 69 σημαντικών περιοχών για τα πουλιά για τον χαρακτηρισμό τους ως Ζωνών Ειδικής Προστασίας της Ορνιθοπανίδας. ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα»

αναπτυχθούν διεξοδικά στη συνέχεια - ώστε να επιτρέψει αναγωγή των πραγματικών προσκρούσεων πτηνών της περίπτωσης του Γιβραλτάρ σε εκτιμώμενες προσκρούσεις για την περίπτωση των υπό εξέταση Έργων. Πρόσθετα, αναφέρεται ότι καμία από τις προσκρούσεις πτηνών στα αιολικά πάρκα του Γιβραλτάρ δεν αφορούν το είδος αετογερακίνα.

- ii) Ο ισχυρισμός ότι είναι «ανεπαρκές» το σύστημα παύσης των ανεμογεννητριών είναι ασαφής διότι δεν συνοδεύεται από στοιχεία (ή έστω απλή πιθανολόγηση) για τον εκτιμώμενο αριθμό προσκρούσεων των ειδών χαρακτηρισμού της ΖΕΠ που εγκαθίστανται τα Έργα. Περαιτέρω, δεν αναφέρεται (πολύ δε περισσότερο, δεν τεκμηριώνεται) γιατί ο –έστω και πιθανολογούμενος αυτός- αριθμός προσκρούσεων, όπως και το 52% αυτού του αριθμού⁴, θα επηρεάσει δυσμενώς το καθεστώς διατήρησης αυτών των ειδών και εν γένει θα επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην εν λόγω περιοχή ΖΕΠ, από την άποψη των στόχων διατήρησής της. Αντ' αυτού η αίτηση δεν προβάλλει κανένα σχετικό ισχυρισμό και φυσικά καμία απλή ή αιτιολογημένη άποψη και περιορίζεται μόνο σε αόριστες διατυπώσεις (πχ. «*οι επιπτώσεις της εγκατάστασης ... ενδέχεται να είναι καταστροφικές*», σελ. 108 Αίτησης).

Τα αιολικά πάρκα στην περιοχή του Γιβραλτάρ - σχετικές μελέτες

21. Η αίτηση ακύρωσης χρησιμοποιώντας το παράδειγμα μελέτης που έχει εκπονηθεί για αιολικά πάρκα στο στενό του Γιβραλτάρ (Munoz et al., 2-5 May 2011)⁵, προσπαθεί να παραλληλίσει τις επιπτώσεις που έχουν παρατηρηθεί στην ανωτέρω περιοχή με τις επιπτώσεις που θα έχουν τα υπό εξέταση Έργα.

---

⁴ Με την (λανθασμένη) θεώρηση ότι η τοποθέτηση αυτοματοποιημένου συστήματος παύσης ανεμογεννητριών θα επιφέρει μείωση των προσκρούσεων μόνο κατά 48%, όπως ισχυρίζεται η αίτηση ότι συνέβη στην περίπτωση των αιολικών πάρκων του Γιβραλτάρ.

Επικουρικά διευκρινίζεται ότι η κατά 48% μείωση των προσκρούσεων με τη λειτουργία του συστήματος παύσης των ανεμογεννητριών στην περιοχή του Γιβραλτάρ την περίοδο 2008 – 2009 σημαίνει ότι την περίοδο 2008-2009 οι προσκρούσεις ήταν μειωμένες κατά 48% σε σχέση με τις προσκρούσεις που είχαν καταγραφεί την περίοδο 2006-2007 (όταν δεν υπήρχε το σύστημα παύσης ανεμογεννητριών) και όχι βεβαίως ότι οι προσκρούσεις αφορούν το 48% του συνόλου των διερχόμενων την περιοχή πτηνών.

⁵ Raptor mortality in wind farms of southern Spain: mitigation measures on a major migration bottleneck area, Antonio-Román Muñoz, Miguel Ferrer, Manuela De Lucas & Eva Casado, Conference on Wind Energy and Wildlife impacts, Trondheim 2-5 May 2011

22. Επειδή, το παράδειγμα του Γιβραλτάρ έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον από αντιδρώντες στην ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας, είναι σημαντικό να παρασχεθούν μερικές βασικές πληροφορίες για την ανάπτυξη αιολικών πάρκων στην περιοχή αυτή:

23. Πρόκειται για το νοτιότερο άκρο της Ισπανικής χερσονήσου, την ευρύτερη περιοχή γύρω από την πόλη Ταρίφα, που βρίσκεται ακριβώς στο στενό του Γιβραλτάρ. Η περιοχή, όπως παραδέχονται και οι αιτούντες (βλ. σελ.111, παρ.β Αίτησης) αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μεταναστευτικά περάσματα παγκοσμίως. Πράγματι, σύμφωνα με την Ορνιθολογική Εταιρεία του Γιβραλτάρ (Gibraltar Ornithological & Natural History Society), στην περιοχή του Γιβραλτάρ έχουν παρατηρηθεί συνολικά 316 διαφορετικά είδη πουλιών⁶. Από το στενό μετακινούνται δύο φορές το χρόνο (εαρινή και φθινοπωρινή μετανάστευση) εκατομμύρια πτηνά μεταξύ Ευρωπαϊκής και Αφρικανικής ηπείρου. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των πουλιών που ταξιδεύουν δύο φορές το χρόνο μεταξύ Ευρώπης και Αφρικής, χρησιμοποιώντας στην πλειοψηφία τους τα στενά του Γιβραλτάρ και του Βοσπόρου, έχει εκτιμηθεί σε 2,1 δισεκατομμύρια πουλιά^{7,8}. Το θέαμα της μετανάστευσης αυτού του τεράστιου αριθμού πουλιών από τη μικρή περιοχή του Γιβραλτάρ, αλλά και της συγκέντρωσης πολλών διαφορετικών ειδών ορνιθοπανίδας⁹,

---

⁶ <https://www.gonhs.org/wildlife/birds/bird-list>

⁷ Ενδεικτικά: <http://birdwatchingspain.net/bird-migration-in-the-strait-of-gibraltar/> & <http://www.birdwatching-spain.com/cubic/ap/cubic.php/doc/Bird-watching-in-Spain-Tarifa-and-the-Strait-of-Gibraltar-340.html>

⁸ Hahn Steffen, Bauer Silke, Liechti Felix, 2009. Natural link between Europe and Africa - 2.1 billion birds on migration, OIKOS Synthesizing ecology Volume 118, Issue 4 April 2009, Pages 624–626.

Όπως αναφέρθηκε, η πλειοψηφία των πουλιών προτιμά το στενά του Γιβραλτάρ και του Βοσπόρου για τη μετακίνηση από τη μια ήπειρο στην άλλη, αντί να διανύσει μια μεγάλη απόσταση πάνω από τη Μεσόγειο θάλασσα χωρίς ενδιάμεση στάση [Lucia, G., Agostini, N., Pannucio, M., Mellone, U., Chiatante, G., Tarini, D. & A. Evangelidis. 2011. Raptor migration at Antikythira, in southern Greece. *British Birds* 104: 266-270]

⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από το στενό περνούν ανά περίοδο μετανάστευσης (χειμερινή/εαρινή) και αναπαράγονται 70.000 σφηκιάρηδες (*Pernis apivorus*), 120.000 τσίφτες (*Milvus migrans*), 110.000 λευκοπελαργοί (*Ciconia ciconia*) και 20.000 σταυραετοί (*Aquila pennata*) και φιδαιοί (*Circaetus gallicus*), ενώ 1.800 όρνια υπάρχουν καθημερινά στην περιοχή. Δηλαδή μόνο από τα ανωτέρω είδη, διαπερνούν την περιοχή ανά περίοδο μετανάστευσης πάνω από 300.000 πτηνά (ήτοι ετησίως πάνω από 600,000 πτηνά), η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων -όπως άλλωστε και όλων των ειδών- δεν επηρεάζεται από την παρουσία των ανεμογεννητριών [βλ. Griffon vulture mortality at wind farms in southern Spain: Distribution of fatalities and active mitigation measures, Manuela de Lucas, Miguel Ferrer, Marc J. Bechard, Antonio R. Munoz, *Biological Conservation* 147 (2012), p. 184–189].

συγκεντρώνει τόσο το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας, αλλά αποτελεί και πόλο έλξης, παγκοσμίως γνωστό, για ορνιθοπαρατήρηση (birdwatching).

24. Η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας στην περιοχή έχει ξεκινήσει από το 1992. Η δημοσίευση που επικαλείται η αίτηση πραγματεύεται τις επιπτώσεις 20 αιολικών πάρκων, εφεξής καλούμενα «20 Α/Π Ταρίφα», αποτελούμενων από 262 ανεμογεννήτριες συνολικά, με πολύ πυκνή χωροθέτηση σε επάλληλες σειρές.

25. Όμως, ανατολικά των ανωτέρω αιολικών πάρκων, στην ίδια ευρύτερη περιοχή της Ταρίφα, βρίσκονται άλλες δύο μεγάλες συγκεντρώσεις αιολικών πάρκων (εφεξής καλούμενα «PESUR» και «Ε3»), που έχουν απασχολήσει την επιστημονική κοινότητα ως προς τις επιπτώσεις τους στην ορνιθοπανίδα της περιοχής. Τα εν λόγω αιολικά πάρκα αποτελούνται από 256 ανεμογεννήτριες συνολικά. Συνεπώς, στην ευρύτερη περιοχή της Ταρίφα, σε μια έκταση λίγο μικρότερη από την ΖΕΠ GR2540008 «Νότια Μάνη», συγκεντρώνονται συνολικά 518 ανεμογεννήτριες με πολύ πυκνή χωροθέτηση σε επάλληλες σειρές.

26. Για τα «20 Α/Π Ταρίφα», από το σύνολο των προσκρούσεων που αναφέρεται ότι παρατηρήθηκαν σε διάστημα 17 ετών (1993-2010), το 62% αφορά ένα συγκεκριμένο είδος, το Όρνιο (*Gyps fulvus*), το οποίο δεν απαντάται στην περιοχή εγκατάστασης των Έργων στη Μάνη. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα των μελετητών (Munoz et al.) είναι ότι η συντριπτική πλειονότητα των προσκρούσεων εντοπίζεται σε μικρό αριθμό συγκεκριμένων ανεμογεννητριών, γεγονός που παρατηρείται και σε άλλα αιολικά πάρκα διεθνώς και το οποίο επιτρέπει με στοχευμένα μέτρα μετριασμού να επιτευχθούν μεγάλες μειώσεις των περιστατικών προσκρούσεων, ή ακόμα και να εξαλειφθούν τελείως αυτές.

27. Επίσης, λανθασμένα προβάλλεται στην αίτηση ακύρωσης ότι σύμφωνα με τη μελέτη που έχει εκπονηθεί στην Ταρίφα (Munoz et al., 2-5 May 2011) επιτεύχθηκε μείωση μόνο κατά 48%¹⁰ του αριθμού των προσκρούσεων. Κατ' αρχάς, κατά την επικαλούμενη μελέτη η μείωση κατά 48% των προσκρούσεων αφορά την περίοδο 2008-

---

¹⁰ Σημείωση: εκ παραδρομής αναφέρεται 48% στην αίτηση ακύρωσης, η μελέτη αναφέρει 49% μείωση

2009 σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο 2006-2007, οπότε δεν υπήρχε το σύστημα παύσης ανεμογεννητριών¹¹ και δεν σημαίνει προφανώς ότι οι προσκρούσεις αφορούν το 48% του συνόλου των διερχόμενων στην περιοχή πτηνών.

Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι στην επικαλούμενη μελέτη (Munoz et al., 2-5 May 2011) διαπιστώθηκε ότι όταν ο αριθμός των παρατηρητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα παύσης των ανεμογεννητριών αυξήθηκε κατά τη μεταναστευτική περίοδο, υπήρξε πρόσθετη μείωση του αριθμού προσκρούσεων το 2010 κατά ακόμα 41% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Ως εκ τούτου, **η συνολική μείωση των προσκρούσεων από την τοποθέτηση συστήματος παύσης ανεμογεννητριών ανήλθε σε 70% περίπου**. Κατά συνέπεια τεκμαίρεται ότι είτε αυξάνοντας τον αριθμό των παρατηρητών που μπορούν να συμμετάσχουν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα παύσης λειτουργίας των ανεμογεννητριών στην περιοχή της Ταρίφας, είτε τοποθετώντας αυτοματοποιημένο σύστημα (όπως π.χ. κάμερες υψηλής ευκρίνειας με ηχητικό σύστημα απομάκρυνσης των πτηνών), μπορεί να επιτευχθεί μεγάλη συνολική μείωση προσκρούσεων ή ακόμη και εξάλειψη αυτών.

Σε κάθε περίπτωση, ο αριθμός των προσκρούσεων κατά την περίοδο της μελέτης (Munoz et al., 2-5 May 2011) στο Γιβραλτάρ, αντιστοιχεί σε ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού πουλιών που, όπως αναφέρθηκε, διέρχονται κατά την μεταναστευτική περίοδο από την περιοχή.

28. Σχετικά με τον ισχυρισμό ότι τα συστήματα παύσης ανεμογεννητριών είναι «ανεπαρκή», αναφέρεται αυτούσιο το συμπέρασμα των μελετητών (Munoz et al.) που η ίδια η αίτηση ακύρωσης επικαλείται: *«η επιλεκτική διακοπή ανεμογεννητριών είναι ένα χρήσιμο μέτρο μετριασμού, ειδικά όταν εστιάζεται στις πιο επικίνδυνες ανεμογεννήτριες κατά τις περιόδους της μετανάστευσης»¹².*

---

¹¹ Αυτό επιβεβαιώνεται και από άλλη δημοσίευση των ίδιων συγγραφέων. Griffon vulture mortality at wind farms in southern Spain: Distribution of fatalities and active mitigation measures, Manuela de Lucas, Miguel Ferrer, Marc J. Bechard, Antonio R. Munoz, Biological Conservation 147 (2012), p. 184–189

¹² Πρωτότυπο κείμενο: “The selective turbine stopping is a useful mitigation measure, especially when focusing on the most dangerous turbines during migratory periods”

29. Πρόσθετα, από μελέτη¹³ που έχει διενεργηθεί στα αιολικά πάρκα PESUR και E3 στην ίδια ευρύτερη περιοχή της Ταρίφα (256 ανεμογεννήτριες), κατά την οποία γινόταν τακτικός έλεγχος των ανεμογεννητριών για περίοδο 10 ετών, εντοπίστηκαν 151 περιστατικά προσκρούσεων πτηνών στις ανεμογεννήτριες, από τα οποία τα 111 περιστατικά (ποσοστό 74%) αφορούν το είδος Όρνιο, που όπως προαναφέρθηκε δεν απαντάται στην περιοχή της νότιας Μάνης. Ούτε σε αυτή την περίπτωση αναφέρονται περιστατικά προσκρούσεων του είδους αετογερακίνα. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο είναι ότι τα αιολικά πάρκα PESUR και E3 διαθέτουν ανεμογεννήτριες παλαιάς τεχνολογίας με ρότορες μικρής διαμέτρου (10 έως 23 μ) και μεγάλης γωνιακής ταχύτητας περιστροφής, ενώ η ανεμογεννήτρια των υπό εξέταση Έργων είναι από τις πλέον σύγχρονες, με διάμετρο ρότορα 70 μ και χαμηλή γωνιακή ταχύτητα περιστροφής. Είναι γνωστό από τη διεθνή βιβλιογραφία ότι η αυξημένη γωνιακή ταχύτητα περιστροφής των πτερυγίων των ανεμογεννητριών σχετίζεται με περισσότερα περιστατικά προσκρούσεων πτηνών σε αυτές.

30. Συμπερασματικά υφίστανται τρία βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν πλήρως τα υπό εξέταση Έργα στην νότια Μάνη με την περίπτωση των αιολικών πάρκων στο Γιβραλτάρ, τα οποία δεν επιτρέπουν τη σύγκριση των δύο περιπτώσεων:

i) **το Γιβραλτάρ είναι από τα σημαντικότερα μεταναστευτικά περάσματα παγκοσμίως**, από το οποίο μετακινείται κατά τις μεταναστευτικές περιόδους (εαρινή και φθινοπωρινή) ένας τεράστιος αριθμός πτηνών από πολλά διαφορετικά είδη ορνιθοπανίδας. Σε καμία περίπτωση δεν διέρχονται από την περιοχή της νότιας Μάνης συγκρίσιμοι πληθυσμοί με αυτούς του Γιβραλτάρ, καθώς η Μάνη, μαζί με τα Κύθηρα και Αντικύθηρα, εξυπηρετούν τη μετανάστευση ενός πάρα πολύ μικρότερου αριθμού πουλιών, που για την περίπτωση των αρπακτικών ανέρχεται σε ελάχιστες χιλιάδες¹⁴.

---

¹³ Manuela de Lucas, Guyonne F.E. Janss, D.P. Whitfield and Miguel Ferrer, Collision fatality of raptors in wind farms does not depend on raptor abundance, *Journal of Applied Ecology*, 2008, 45, 1695-1703

¹⁴ Τούτο διότι η διαδρομή προς την Αφρική, μέσω Μάνης-Αντικυθήρων, περιλαμβάνει πτήση για πολλά χιλιόμετρα πάνω από θάλασσα, σε αντίθεση με το Γιβραλτάρ [βλ. Lucia, G., Agostini, N., Pannuccio, M., Mellone,

- ii) Στην περιοχή του Γιβραλτάρ (Ταρίφα) έχουν εγκατασταθεί συνολικά 518 ανεμογεννήτριες, έναντι [...αριθμός περί το 25.....] ανεμογεννητριών των Έργων των εταιρειών στη Μάνη. Οι επάλληλες και πυκνές συστοιχίες ανεμογεννητριών στην περιοχή του Γιβραλτάρ δημιουργούν φαινόμενα φραγμού (barrier effect), αυξάνοντας τα περιστατικά των προσκρούσεων, μην έχοντας καμία σχέση με τις αραιές χωροθετήσεις στην περίπτωση της Μάνης, όπου υφίστανται επαρκείς διάδρομοι για τη διέλευση των πτηνών.
- iii) Στην περίπτωση του Γιβραλτάρ η πλειονότητα των προσκρούσεων **αφορά το είδος Όρνιο (62%-74% των περιστατικών), το οποίο δεν απαντάται στην περιοχή της Μάνης¹⁵.**

31. Πρόσθετα, η συνολική μείωση των προσκρούσεων μετά την τοποθέτηση του συστήματος παύσης ανεμογεννητριών στα αιολικά πάρκα «20 Α/Π Ταρίφα» στο Γιβραλτάρ, ανήλθε σε 70% περίπου, ποσοστό που σε καμία περίπτωση δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η χρήση τέτοιων συστημάτων έχει ανεπαρκή αποτελέσματα όπως ισχυρίζεται η αίτηση ακύρωσης.

32. Πόσω μάλλον που στα επίμαχα αιολικά πάρκα στη Μάνη, εγκαθίσταται νέου τύπου και νέας και κατά συνέπεια υψηλής τεχνολογίας σύστημα αποτροπής προσκρούσεων και παύσης λειτουργίας των ανεμογεννητριών («νέο σύστημα αποτροπής προσκρούσεων¹⁶»), που δεν ήταν διαθέσιμο την εποχή εγκατάστασης των αιολικών

U., Chiatante, G., Tarini, D. & A. Evangelidis. 2011. Raptor migration at Antikythira, in southern Greece. *British Birds* 104: 266-270]

¹⁵ Σχέδιο δράσης για τη Ζώνη Ειδικής Προστασίας «GR2540008 Νότια Μάνη». Στο: Δημαλέξης, Α. Μπούσμπουρας, Δ., Καστρίτης, Θ., Μανωλόπουλος Α. και Saravia V. (Συντονιστές Έκδοσης). Τελική αναφορά προγράμματος επαναξιολόγησης 69 σημαντικών περιοχών για τα πουλιά για τον χαρακτηρισμό τους ως Ζωνών Ειδικής Προστασίας της Οрниθοπανίδας. ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα»

¹⁶ Το σύστημα αυτό αποτελείται από: (α) αυτόματο σύστημα εντοπισμού πτηνών ορνιθοπανίδας, αποτελούμενο από 4 ή 8 κάμερες υψηλής ευκρίνειας για κάθε ανεμογεννήτρια, και καλύπτει περιοχή 360° γύρω από το σημείο εγκατάστασης, (β) σύστημα αποτροπής πρόσκρουσης με εκπομπή αποτρεπτικού ήχου προσαρμοσμένου στον εκτιμώμενο κίνδυνο πρόσκρουσης. Το σύστημα αυτό αποτελείται από 4 έως 10 μεγάφωνα για κάθε ανεμογεννήτρια τα οποία παράγουν αποτρεπτικούς ήχους εφόσον διαπιστωθεί ότι τα πτηνά έχουν πορεία με δυνητικό κίνδυνο πρόσκρουσης, και (γ) σύστημα αυτόματης ενεργοποίησης συστήματος παύσης της ανεμογεννήτριας, σύμφωνα με τον εκτιμώμενο κίνδυνο πρόσκρουσης των πτηνών που εντοπίζονται. Το αυτοματοποιημένο σύστημα παύσης συνδέεται με το σύστημα εντοπισμού των πτηνών που ίπτανται σε

πάρκων στο Γιβραλτάρ. Το νέο σύστημα αποτροπής προσκρούσεων, λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, είναι σαφώς πιο σύγχρονο, ιδιαίτερα αποτελεσματικό και αξιόπιστο εργαλείο αποτροπής προσκρούσεων από το παλαιότερο σύστημα που χρησιμοποιήθηκε στο Γιβραλτάρ. Προς επίρρωση τούτου, αναφέρεται ότι παρόμοιο σύστημα έχει δοκιμαστεί με επιτυχία σε αιολικό πάρκο στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, το σύστημα έχει τοποθετηθεί από το 2013 σε εν λειτουργία αιολικό πάρκο, αποτελούμενο από 34 ανεμογεννήτριες, που βρίσκεται στο όρος Βαρνούντας, στο όριο της φυσικής περιοχής GR1340003 «Όρη Βαρνούντα» (ΖΕΠ & ΤΚΣ), στην ευρύτερη περιοχή των Πρεσπών. Η περιοχή είναι τακτικό πέρασμα για μια από τις μεγαλύτερες αποικίες αργυροπελεκάνων και ροδοπελεκάνων στην Ευρώπη και δεν έχει καταγραφεί κανένα περιστατικό πρόσκρουσης στο συγκεκριμένο αιολικό πάρκο. Κατά συνέπεια, ούτε από την άποψη των χρησιμοποιούμενων συστημάτων αποφυγής πρόσκρουσης, που είναι τελείως διαφορετικά, μπορούν να συγκριθούν οι περιπτώσεις των αιολικών πάρκων του Γιβραλτάρ με τα επίμαχα αιολικά πάρκα της Μάνης.

Απάντηση στο 3^ο Ερώτημα

---

33. Στην αίτηση ακύρωσης σημειώνεται αβάσιμα ότι οι υποτιθέμενες «καταστροφικές» επιπτώσεις των εξεταζόμενων αιολικών πάρκων έχουν αναγνωρισθεί από τον «Οδηγό της ΕΕ για την ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας σε συμφωνία με την νομοθεσία της ΕΕ για τη φύση»¹⁷, εφεξής «Οδηγός».

34. Στην πραγματικότητα, με τον Οδηγό αυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στόχο έχει να τονίσει ότι αιολική ενέργεια και διατήρηση της βιοποικιλότητας μπορούν να συνυπάρξουν ακολουθώντας μια «βήμα προς βήμα» προσέγγιση στο σχεδιασμό έργου.

απόσταση που μπορεί να προκαλέσει πρόσκρουση, ανάλογα με τον απαιτούμενο χρόνο παύσης της εκάστοτε ανεμογεννήτριας για να σταματήσει και τα χαρακτηριστικά πτήσης των πτηνών.

¹⁷ EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, EC, October 2010

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην ανακοίνωση της Επιτροπής με την οποία δημοσιοποιήθηκε ο Οδηγός αναφέρεται: «*Η αιολική ενέργεια πρέπει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη του ενωσιακού στόχου αύξησης σε 20% του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ... και δεν αποκλείεται εξ ορισμού η ανάπτυξη της σε περιοχές Natura 2000. Τα αναπτυξιακά σχέδια αιολικής ενέργειας πρέπει να αξιολογούνται κατά περίπτωση*»¹⁸.

35. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο ανωτέρω Οδηγός εκδόθηκε τον Οκτώβριο του 2010, αφού δηλαδή είχαν ήδη υπάρξει παραδείγματα αρνητικών επιπτώσεων από αιολικά πάρκα, όπως τα προαναφερόμενα στο Γιβραλτάρ και είχαν ληφθεί υπόψη (στη βιβλιογραφία του Οδηγού υπάρχουν αναφορές για τα αιολικά πάρκα στην περιοχή αυτή).

36. Η αιολική τεχνολογία έχει σημειώσει ραγδαία εξέλιξη τις τελευταίες δεκαετίες: οι ανεμογεννήτριες που εγκαθίστανται σήμερα είναι πολύ πιο παραγωγικές σε σχέση με το παρελθόν, τοποθετούνται σε αραιές χωροθετήσεις (απόσταση διαδοχικών ανεμογεννητριών >200μ), έχουν μικρή γωνιακή ταχύτητα περιστροφής κ.λπ.

37. Περαιτέρω, σήμερα υπάρχει στη διάθεση των εμπλεκόμενων φορέων μια δέσμη από νομοθετικά και τεχνικά εργαλεία που επιτρέπουν την καλύτερη εκτίμηση και την αντιμετώπιση των όποιων επιπτώσεων των αιολικών πάρκων στην ορνιθοπανίδα, όπως αυτά που ακολουθήθηκαν και προτείνονται στην περίπτωση των εξεταζόμενων αιολικών πάρκων στη Μάνη.

38. Σχετικά με την αναφορά των αιτούντων ότι τα αρπακτικά της περιοχής των Έργων περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II¹⁹ του ανωτέρω Οδηγού της ΕΕ, τονίζεται ότι μόνο δύο από τα επτά είδη χαρακτηρισμού της περιοχής GR2540008 «Νότια Μάνη» περιλαμβάνονται στο εν λόγω Παράρτημα. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι το Παράρτημα II του Οδηγού δεν αποτελεί μια λίστα ειδών για τα οποία απαγορεύεται η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας, αλλά καταγράφει τις κατηγορίες των επιπτώσεων που πιθανολογούνται ανά είδος βάσει βιβλιογραφίας. Σε κάθε περίπτωση ο Οδηγός γενικώς

---

¹⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1450_en.htm

¹⁹ Εκ παραδρομής οι αιτούντες το αναφέρουν ως Παράρτημα III, το οποίο όμως αφορά νυχτερίδες

και το Παράρτημα II ειδικότερα, προτάσσει την ανάγκη εξέτασης της κάθε περίπτωσης ξεχωριστά (case by case approach) βάσει των μορφολογικών και οικολογικών ιδιαιτεροτήτων της. Η πρωτότυπη διατύπωση του Παραρτήματος II είναι: «This is an indicative list for guidance, and any potential impacts will be site-specific».

Για την Ελληνική Επιστημονική Ένωση Αιολικής Ενέργειας

Μανόλης Βελεγράκης

Ανδρέας Βλαμάκης

Παναγιώτης Παπασταματίου